

ENVANTER VE DEĞERLEME

1. HAFTA

ENVANTER

1. BÖLÜM

ENVANTER

Envanter, bilanço günündeki mevcutları, alacakları ve borçları **saymak, ölçmek, tartmak ve değerlendirmek** suretiyle kesin bir şekilde ve ayrıntılı olarak tespit etmektir.

*Ticari teamüle göre tartılması, sayılması ve ölçülmesi alışılmamış malların değerleri **tahminen** tespit olunur. Mesela, deposunda yığın halinde çakıl, kum, taş, odun, kireç, kömür bulunduran işletmeler bunları tartmayarak miktarlarını tahmin edeceklerdir.*

ENVANTER

İşletmelerin hukuki yapıları ne olursa olsun ilk defa faaliyete geçerken, kuruluş tarihi itibarıyla mali durumu (varlıkları, borçları ve sermayesi) tespit edilir. **İşletmenin mali durumunu oluşturan varlıkların, borçların ve sermayenin tespit edilmesi işlemine envanter denir.**

Mevcutlar, alacaklar ve borçlar işletmeye dahil iktisadi kıymetleri ifade eder. Bu suretle her iki tarafta (aktif-pasif) da envanterin esasını oluşturan iki öge mevcuttur. Birincisi, saymak, ölçmek ve tartmak kısaca **sayım** işidir. İkincisi ise **değerleme** yani para ile ifade edilme işidir ki, bu iş envanterin en önemli bölümünü oluşturur.

ENVANTER YAPMAYI GEREKTİREN SEBEPLER

Muhasebe ile ilgili temel kavramlardan birisi “**dönemsellik**” kavramıdır. Bu kavram, işletmenin sürekliliği kavramı uyarınca sınırsız kabul edilen işletme ömrünün belli dönemlere bölünmesi ve her dönemin faaliyet sonuçlarının diğer dönemlerden bağımsız olarak tespit edilmesidir.

İşletmelerde dönem içinde yapılan kayıtların dönem sonunda elde edilen sonuçlarla uyumlu olması gerekir. Ancak, bazı farklılıklar olabilecektir. Bu farklılıklar; ya cari dönemde ya da gelecek dönemlerde ortaya çıkacaktır. Farklılıklar;

- Ticari mallarda; fire, kayıp ve bozulma şeklinde,
- Bankalarda; aleyhte ya da lehte tahakkuk eden faiz şeklinde,
- Duran varlıklarda; yıpranma, çalınma ve değerlerinin değişmesi şeklinde,
- Alacaklarda; değersiz olma şeklinde,
- **Aktif veya pasifte; vade ayarlama şeklinde ortaya çıkabilir.**

Bunları önlemek için alınacak en önemli tedbir envanter çıkarmaktır.

ENVANTER YAPMAYI GEREKTİREN SEBEPLER

- **Aktif veya pasifte; vade ayarlama:**

18.

_____ / _____	
GELECEK AYLARA AİT GİDERLER	XX
GELECEK YILLARA AİT GİDERLER	XX
_____ / _____	

Yukarıdaki kayıt hangi muhasebe temel kavramına uygun olarak yapılmıştır?

- A) Önemlilik
B) Özün önceliği
*C) Dönemsellik
D) Tam açıklama
E) Maliyet esası

ENVANTER YAPMAYI GEREKTİREN SEBEPLER

Envanter yapmayı gerektiren sebepler **kanuni** ve **ticari** olmak üzere iki grupta izlenebilir.

- **Kanuni sebepler:** **Vergi kanunları ve Türk Ticaret Kanunu** envanter yapmayı zorunlu kılmıştır. Vergi kanunlarına göre, işletmeler dönem kazancına göre vergi verirler. Dönem kazancının hesaplanabilmesi için de envanter yapılması zorunludur.
- **Ticari sebepler:** Yapılan işlemleri ve bu işlemlerden dolayı oluşan değer hareketlerini iki yönden ele almak gerekir. Bunlardan birisi, işlemlerin fiili olarak oluşumu, diğeri ise işlemlerin kayıtlara geçirilişidir. İşlemlerin fiili olarak oluşumunda mal alınıp satılması, işletmeye pek çok değer girip çıkması, borçların ödenmesi alacakların tahsil edilmesi gibi olaylar işletmede değer hareketlerini ortaya çıkarır. İşlemlerin muhasebe kayıtlarına geçirilişinde yukarıdaki olaylar ilgili belgelerle muhasebeleştirilir. Hesap dönemi başında aynı yolda yan yana hareket eden iki değer günler ilerledikçe bütün çaba ve dikkatlere rağmen birbirinden az da olsa uzaklaşacağı görülecektir. Çok uzun bir süre sonunda ise işletmede var olan değerler ile kayıtlar arasında bir ilgi bulunmayacak yani, farklılıklar olacaktır. İşletmelerin dönem içinde yaptıkları kayıtların doğruluğunu ve gerçek duruma uyup uymadığını belirleyebilmek, işletmenin kendi mali durumunu tespit etmek, verimli çalışıp çalışmadığını anlayabilmek için de işletmelerin envanter yapmaları gereklidir.

ENVANTER YAPMANIN FAYDALARI

İşletmelerde açılan hesaplar, bir hesap dönemi boyunca artış ve azalışları izler ve dolayısıyla dönembaşı durumundan değişik ve farklı sonuçlar gösterir. Değişen bu hesap sonuçları, işletmenin sahip olduğu iktisadi kıymetler ile borç ve alacakların gerçek tutarını, o an için belirlemeye yeterli bir ölçü olamazlar. Bu bakımdan, gerek ***bir iktisadi kıymetin alım satımından doğan kar ya da zararın gerçek tutarının bilinmesi, gerekse üçüncü kişiler ile olan ilişkilerden doğan borç ve alacakların gerçek durumunun tespiti*** için sağlıklı bir envanterin yapılması gereklidir. İşte ciddi bir şekilde yapılacak böyle bir envanter işlemi ile şu faydalar elde edilir.

- a. İşletme iyi bir denetimden geçmiş olur,*
- b. Yapılan hata ve hileler açığa çıkarılmış olur,*
- c. Alınacak tedbirler ile geleceğe ait hatalar önlenmiş olur,*
- d. Bilançonun gerçeğe uygun düzenlenmesi sağlanmış olur.*

ENVANTERİN YAPILMA ZAMANI

Vergi Usul Kanununda ve Türk Ticaret Kanunu'nda envanterin bilanço günü çıkarılacağı belirtilmiştir. **Bilanço günü** ise normal hesap dönemleri için herhangi bir yılın **31 Aralık** tarihidir. Maliye Bakanlığı'nca özel hesap dönemine sahip işletmeler ile faaliyetlerini yılın herhangi bir ayında sona erdirmek durumunda kalan işletmelerde bilanço günü farklı olabilir.

Envanter; biri hesap döneminin başında ve diğeri sonunda olmak üzere iki defa yapılır. Ancak faaliyetine öteden beri devam etmekte olan işletmelerde bir hesap döneminin sonunda çıkartılan envanter doğal olarak ertesi hesap döneminin dönembaşı envanteri olmaktadır.

Dolayısıyla envanter **yılda bir defa** yapılmış olur. Diğer taraftan yeni işe başlayan işletmelerde, hem başlangıçta hem de hesap dönemi sonunda envanter çıkartılacağı için faaliyete başlanılan yılda iki defa envanter yapılmış olur.

ENVANTERİN SÜRESİ

Envanterin tamamlanması uzun bir süreyi gerektirir. Kanunlarımızda envanterin tamamlanma süresi belirtilmiş ancak, yapılış tarihi tam olarak tespit edilmemiştir.

Türk Ticaret Kanunu (MADDE 66):

(1) Her tacir, **ticari işletmesinin açılışında**, taşınmazlarını, alacaklarını, borçlarını, nakit parasının tutarını ve diğer varlıklarını eksiksiz ve doğru bir şekilde gösteren ve varlıkları ile borçlarının değerlerini teker teker belirten bir envanter çıkarır.

(2) **Tacir açılıştan sonra her faaliyet döneminin sonunda** da böyle bir envanter düzenler. Faaliyet dönemi veya başka bir kanuni terimle hesap yılı on iki ayı geçemez.

Envanter, düzenli bir işletme faaliyetinin akışına uygun düşen süre içinde çıkarılır.

İkinci fıkra envanterin çıkarılması süresini de kesin bir şekilde belirtmeksizin emredici bir kurala bağlamıştır: **Envanter bilânçodan önce çıkarılmış olmalıdır.** Çünkü, bilânço envantere dayanacaktır. Bu anlamda ikinci fıkradaki “düzenli bir işletme faaliyetine uygun süre” ifadesiyle envanterin, bilânço gününden önce bilânçoya esas alınabilecek bir süre içinde çıkarılması kastedilmektedir.

ENVANTERİN SÜRESİ

Vergi Usul Kanunu'nda da envanter süresi belirtilmemiştir.

Ancak vergi beyannameleri, **gelir vergisi mükellefleri**nde gelecek **hesap döneminin 3. ayı içinde**, **kurumlar vergisi mükellefleri**nde ise gelecek **hesap döneminin 4. ayı içinde** verilir.

Buna göre hesap dönemi takvim yılı kabul edilen gelir vergisi mükellefleri, envanterlerini gelecek hesap döneminin ilk 3 ayı içinde (Mart ayının 31. günü sonuna kadar), kurumlar vergisi mükellefleri ise gelecek hesap döneminin ilk 4 ayı içinde (Nisan ayının 30. günü sonuna kadar) çıkarmak zorundadır.

ENVANTERİN YAPILMA ZAMANI ve SÜRESİ (Bir İstisna)

Her yıl envanter çıkarılması zorunludur. Ancak, Vergi Usul Kanunu **büyük mağazalara ve eczanelere mal mevcutları**nın envanterini **3 yılda bir** yapma imkanı tanımıştır. Bu istisnanın uygulanmasında dikkat edilmesi gereken husus ise 3 yılda bir envanter sadece mal mevcudu için geçerli olup, işletmeye dahil diğer mevcutlar ile borç ve alacakların envanterinin her yıl yapılması gerekir.

Bugün artık bu tip işletmelerde de malın sipariş ve satın alma aşamasından alıcılara satılması aşamasına kadar tüm dolaşımda bilgisayar kullanılmaktadır. Özellikle barkod teknolojisine uygun bilgisayar sistemlerinde stok hareketleri izlenebilmekte ve büyük mağazalarda mal sayımı problem olarak görülmemektedir.

Büyük mağaza: İyi bir satış yerinde, herkes tarafından rahatlıkla gezilebilen, aktif bir pazar etkileme politikası ile birbiriyle ilgisi olmayan mal gruplarının satışa sunulduğu işletmedir. Bu mağazalar süpermarket ve hipermarketlerden büyüklük, mal karışımı ve bölümlerin yönetim sistemindeki farklılıklar sebebiyle ayrılır. Örneğin KOÇTAŞ, PRAKTİKER vb.

ENVANTER TÜRLERİ

Yapılış Amaçlarına Göre Envanter Türleri:

Kuruluş envanteri: İşletmenin hangi değerleri koyarak işe başladığını, bunların ne kadarının özkaynaktan ne kadarının da yabancı kaynaktan sağlandığının tespit edilmesidir.

Dönemsonu envanteri: İktisadi kıymetlerin dönemsonunda tespit edilmesidir.

Tasfiye envanteri: İşletmenin işi bırakması, ortakların ayrılması, amaca ulaşması, sürenin dolması, iflas gibi sebepler ile iktisadi kıymetlerin tespit edilmesidir.

Devir ya da birleşme envanteri: Bir işletmenin başka bir işletmeye devredilmesinde ya da işletmelerin birleşmelerinde, devredilecek ya da birleşecek işletmelerin tüm varlıklarının tespit edilmesidir.

ENVANTER TÜRLERİ

Yapılış Biçimine Göre Envanter Türleri:

Muhasebe dışı (Fiili) Envanter: Bir işletmenin belirli bir andaki varlık ve kaynaklarının muhasebe kayıtları göz önünde bulundurulmaksızın ayrı ayrı sayılması, ölçülmesi, tartılması ve değerlemesidir

Muhasebe içi (Kaydî) Envanter: Bir işletmenin belirli bir andaki varlık ve kaynaklarının muhasebe kayıtları göz önünde bulundurularak muhasebedeki kayıt ve hesaplar üzerinde tutar olarak tespit edilmesidir.

ENVANTER TÜRLERİ

Yapılış Biçimine Göre Envanter Türleri - Muhasebe dışı (Fiili) Envanter

Muhasebe dışı envanter, işletmelerin sahip oldukları iktisadi kıymetlerin miktarlarını, bunların çeşitlerine göre ya sayarak, ya ölçerek ya da tartarak tespit eder. Ancak, bazı mallar vardır ki, miktarlarını tam olarak tespit etmek zordur. Bu tür malların miktarları tahmin edilerek tespit olunur.

Ayrıca, işletmelerin kayıtlarında görülen alacak ve borç tutarlarının, alacaklı ve borçlu işletmelerin kayıtları ile aynı olup olmadığını anlamak için yapılan yazışmalar da muhasebe dışı envanterdir. Hatta gelecek aylara/yıllara ait gelir ve giderler varsa bunların tespiti de muhasebe dışı envanterdir. *Mesela, işletmenin yakıt deposunda mevcut bulunan akaryakıt, alındığı zaman doğrudan gider olarak kaydedilmişse dönem sonu itibarıyla kalan akaryakıt fiili olarak tespit edilerek gerekli envanter kaydı yapılır.*

ENVANTER TÜRLERİ

Yapılış Biçimine Göre Envanter Türleri - Muhasebe içi (Kaydî) Envanter

Muhasebe içi envanter muhasebe dışı envanter çalışmaları sırasında elde edilen bilgilere dayanarak, ticari defterlere kayıtlar yapar. Böylece muhasebe dışı envanter ve muhasebe içi envanter çalışmaları birleştirilerek işletmenin o hesap dönemine ait mali tablolarına ulaşılmış ve elde edilmesi gereken bilgiler sağlanmış olur. Muhasebe içi envanter aşağıdaki çalışmalardan meydana gelir. Bunlar:

- *Genel geçici sađlamanın düzenlenmesi,*
- *Muhasebe dışı envanterde edinilen bilgilere göre envanter kayıtlarının yapılması,*
- *Kesin sađlamanın düzenlenmesi,*
- *Kapanış kayıtlarının yapılması,*
- *Mali tabloların düzenlenmesi,*
- *Hesap dönemine ait yıllık beyannamenin düzenlenmesidir.*

Özetlenirse; muhasebe dışı envanter ile işe başlanır, sonuçlar muhasebe içi envanter ile karşılaştırılır; fark varsa, kayıtlardaki durum düzeltilerek gerçek duruma uydurulur. Envanter konusunun en önemli noktası burasıdır.

ENVANTER TÜRLERİ

23. Aşağıdakilerden hangisi muhasebe dışı envanter işlemleri arasında yer almaz?

- A) Alacak ve borçlarla ilgili listelerin hazırlanması
- *B) Dönem sonucunu belirlemeye yönelik kayıtların yapılması
- C) Bankalardaki yabancı paraların değerlemesi
- D) Reeskont hesaplarının yapılması
- E) Kasa mevcudunun belirlenmesi

ENVANTERDE DEĞERLEME

2. BÖLÜM

DEĞERLEME

Değerleme, işletmenin belirli bir andaki varlık ve kaynak yapısı ile faaliyet sonucunu (kar ya da zarar) iktisadi ve mali yönden gerçeğe en yakın biçimde **tespit** ve **takdir** etmektir.

İşletmelerde mevcutları, alacakları ve borçları gösteren iktisadi kıymetleri saymak, ölçmek ve tartmak gibi fiili sayım ve kontrol işlemleri bittikten yani miktar tespitinden sonra sıra; bunların envanter gününde değerlerinin Türk parasına göre hesabına gelir. İşte buna değerleme denir.

Değerlemenin tanımında, tespit ve takdir gibi iki önemli unsur bulunmaktadır.

Tespit, mükelleflerce Vergi Usul Kanunu'nda belirlenen değerleme ölçüleri kullanılarak yapılan değerleme işlemi, **takdir** ise belirlenen değerleme ölçüleri kullanılarak değerleme yapılamadığı hallerde idare tarafından yapılan tahmin işlemidir.

DEĞERLEME

Bir iktisadi kıymeti değerlemek için önce miktarı bulunur, sonra bu miktar fiyat ile çarpılır. Değerleme, muhasebedeki envanterden daha geniş bir anlam taşır. Nitekim, Vergi Usul Kanunu'nun 186.maddesinde tanımı yapılan envanter, sadece bilançoya dahil iktisadi kıymetlerden bahsetmektedir. Halbuki, değerlemeye bilanço dışında kalan iktisadi kıymetler de konu olmaktadır.

Yukarıdaki açıklamalar ışığında değerlemenin amacı iktisadi kıymetlerin vergilendirmeye esas teşkil edecek değerlerinin sağlıklı bir şekilde tayin ve tespit edilmesi olarak ifade edebilir.

DEĞERLEME

Bir iktisadi kıymeti değerlemek için önce miktarı bulunur, sonra bu miktar fiyat ile çarpılır.

Değerleme, muhasebedeki envanterden daha geniş bir anlam taşır. Nitekim, Vergi Usul Kanunu'nun 186.maddesinde tanımı yapılan **envanter, sadece bilançoya dahil iktisadi kıymetler**den bahsetmektedir. Halbuki, **değerlemeye bilanço dışında kalan iktisadi kıymetler de konu olmaktadır.**

Sonuç olarak, değerlemenin amacı iktisadi kıymetlerin vergilendirmeye esas teşkil edecek değerlerinin sağlıklı bir şekilde tayin ve tespit edilmesi olarak ifade edebilir.

DEĞERLEME GÜNÜ

Değerleme yapılırken iktisadi kıymetlere ilişkin hangi güne ait değerlerin alınacağı hususu önemli konulardan birisi olarak ortaya çıkar. Esas itibariyle değerleme, envanterin düzenlenmesi ile ilgili olduğundan ve envanter de hesapların kapandığı günde hazırlandığından, **değerleme yapılırken kapanış günündeki ya da buna yakın günlerdeki değerler esas alınır.**

Vergi Usul Kanunu, değerlemenin yapılacağı gün için genel bir hüküm koymamıştır. Sadece özel kanunlara atıf yapmıştır. O halde her vergi için değerleme günü özel kanunlarda yazılı hükümlere göre belirlenir.

Örneğin, gelir vergisinde, ticari kazancın tespiti için yapılacak değerlemede bilanço günü (31 Aralık) esas alınır. Veraset ve intikal vergisinde, miras yoluyla gerçekleşen intikallerde ölüm ve intikalin olduğu gündür. Bu örneklerde göze çarpan ortak nokta, **vergiyi doğuran olay ile değerleme günü arasında paralelliğin bulunmasıdır.**

DEĞERLEMEDE TEKLİK İLKESİ

Değerleme yapılırken **her iktisadi kıymet tek başına dikkate alınır** ve öyle değerlendirilir. Tek başına terimine, iktisadi kıymetin işletmedeki konumuna, görevine ve hesabın özelliğine bakılarak anlam verilir. «Her biri tek başına» ifadesinden kastedilen, iktisadi kıymetlerin sadece cins olarak değil cins ve tür olarak tek olarak dikkate alınmasıdır. *Örneğin, işletmede kullanılan makinelerin her biri bütün olarak değerlendirilir. Ancak makineyi oluşturan parçaları satan bir işletme için bu parçaların her birinin ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekir.*

Vergi Usul Kanunu'na göre teamülen aynı cinsten sayılan mallarla, düşük kalitedeki çeşitli eşya ayrı ayrı değerlendirilmez, toplu olarak değerlendirilir. *Örneğin, cinsleri aynı ama renkleri ayrı mendiller, kazaklar, gömlekler, çoraplar, ıskartalar, üretim artıkları, hurdalar, döküntüler topluca değerlendirilir.*

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

Envanterde değerlendirme, değerlendirme yapılacak iktisadi kıymetlere belirli değerlendirme ölçülerinin uygulanması yolu ile yapılır. Bu sebeple değerlendirme ölçüsü, değerlendirme kavramının ayrılmaz bir parçasıdır. Bu ölçünün doğru olarak uygulanmaması hesap dönemi sonucunun farklı biçimde ortaya çıkmasına sebep olur. Oysa değerlendirme, envanterin ve doğru sonuca varmanın en önemli konusunu oluşturmaktadır. Vergi Usul Kanunu'nun 261. maddesinde belirtilen değerlendirme ölçüleri aşağıda sıralanmıştır. Bunlar:

1. Maliyet bedeli,
2. Borsa rayici,
3. Tasarruf değeri,
4. Mukayyet değer,
5. İtibari değer,
6. Emsal bedeli,
7. Vergi değeri,
8. Rayiç bedeli
9. Alış Bedeli

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

1. MALİYET BEDELİ

Maliyet bedeli, iktisadi bir kıymetin edinilmesi ya da değerinin artırılması sebebiyle yapılan ödemeler ile bunlara ilişkin tüm giderlerin toplamını ifade eder (VUK Md.262).

Tanımdan anlaşılabacağı üzere maliyet bedeli iki kısımdan oluşmaktadır. Birincisi, bir **iktisadi kıymetin edinilmesi**, ikincisi ise **değerinin artırılması için yapılan ödemeler** kısmıdır. Kanun koyucu edinilme giderleri ile değer artııcı giderleri birer maliyet unsuru olarak kabul etmiştir.

Bir iktisadi kıymetin elde edilmesi için yapılan ödemeler “maliyet bedeli”, “alış bedeli” ya da “satın alma bedeli” olarak adlandırılır. Çok istisnai hallerde bu kavramlar birbirine benzer. Ancak, maliyet bedeli diğerlerine göre daha geniş bir kavramdır. İster işletme içinde oluşsun, ister dışarıdan sağlansın, iktisadi kıymetlerin maliyeti çeşitli unsurlardan oluşmaktadır.

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

1. MALİYET BEDELİ

İktisadi kıymet satın alınma yoluyla edinilmiş ise maliyeti; alış bedeli, taşıma, sigorta, ambalaj, komisyon, gümrük vergisi ve giderleri, kur farkı, vade farkları giderleri toplamından oluşur.

Satın alma yoluyla edinilen bir gayrimenkulün maliyeti ise alış bedeli, noter, mahkeme kıymet takdiri, tapu harçları, emlak alım vergisi, özel tüketim vergisi, komisyon, yıkım ve tellaliye (aracı, simsar) giderlerinin toplamından oluşur.

İktisadi kıymet imal yoluyla elde edinilmiş ise maliyeti; hammadde, işçilik ve genel üretim giderlerinin mamule düşen kısmının toplamından oluşur. Genel üretim gideri hammadde ve işçilik giderleri dışında kalan, üretim ile doğrudan doğruya ilgili olmayan fakat üretimin sürdürülebilmesi için zorunlu olan değer kullanımıdır. Örneğin, bir fabrika binası için aydınlatma, enerji, ısıtma, bakım ve onarım giderleri vb.

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

1. MALİYET BEDELİ

Değer artırıcı gider normal bakım, onarım, tamir ve temizleme giderleri dışında, gayrimenkulü genişletmek ya da iktisadi kıymetini devamlı olarak artırmak amacıyla yapılan giderlerdir ve bunlar maliyet bedeline eklenir. Örneğin, bir kamyonun motorunun değiştirilmesi, üstü beton bir binaya sonradan çatı yapılması vb. Kanuna göre; gayrimenkul tanımını gayrimenkul gibi maliyet bedeli ile değerlendirilen tesis, makine ve cihazları, gemileri ve diğer taşıtları, özel maliyetleri ve hakları da kapsamaktadır.

Maliyet bedeli ölçüsü ile değerlendirilecek iktisadi kıymetler; gayrimenkuller, tesis, makine ve cihazlar, gemiler ve diğer taşıtlar, özel maliyetler, haklar, demirbaş, alet, edevat ve döşemelik eşyalar, ticari mallar, mamuller, zirai ürünler ve hayvanlardır.

Satın alınan Türk ve yabancı hisse senedi ve tahviller alış bedeli ile değerlendirilir.

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

2. BORSA RAYİCİ

Borsa rayici, gerek menkul kıymetler ve kambiyo borsasına, gerekse ticaret borsalarına kayıtlı olan iktisadi kıymetlerin **değerlemeden önceki son işlem gününde** borsadaki işlemlerinin **ortalama değerini** ifade eder.

Borsa, büyük çapta alım - satım yapılan ve dolayısıyla arz ve talebin belli yer ve zamanlarda karşılaşmasıyla gerçek piyasa fiyatının oluşmasına, tarafların huzur ve güven içerisinde alım - satım yapmalarına imkân sağlayan teşkilatlandırılmış ve her türlü kuralları belirlenmiş bir ticaret merkezidir

Borsaların kuruluş amaçları ticari işlemleri kolaylaştırmak, alıcı ve satıcının açıklık içerisinde oluşacak gerçek piyasa fiyatları üzerinden alım - satım yapmalarına imkan sağlamak, tarafların hak ve hukukunu teminat altına alarak güven içerisinde alım - satım yapmalarına ortam hazırlamaktır.

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

2. BORSA RAYICI

Bugün Türkiye'de 4 tür borsa vardır.

1. **İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (1985)**, devlet ve belediyeler tarafından çıkarılan borçlanma tahvillerinin, hazine bonolarının Türkiye'deki anonim şirketlerce çıkarılan hisse senetleri ile tahvillerin, Maliye Bakanlığınca izin verilen yabancı hisse senetleri ile tahvillerin alınıp satıldığı borsadır.
2. **İstanbul Altın Borsası (1994)**, altın alınıp satılan borsadır.
3. **İzmir Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsası (2005)**, taraflara bugünden belirlenen ileri bir tarihte, üzerinde anlaşılan fiyattan, standartlaştırılmış miktar ve kalitedeki bir malı ya da kıymeti alma ya da satma yükümlülüğünün bir disiplin içinde devredildiği borsadır.
4. **Ticaret borsaları**: Tarım ürünlerinin alım- satım işlemlerinin yapıldığı borsalardır.

Türkiye'de serbest döviz borsası oluşmadığı için kambiyo borsası yoktur. Bu nedenle, değerlemeye esas olacak kur Maliye Bakanlığınca tespit olunur. Maliye Bakanlığı günlük kurların tespit yetkisini Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına bırakmıştır. Değerlemede anılan Banka tarafından ilan edilen kurlar esas alınır.

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

2. BORSA RAYICI

Normal hesap dönemine sahip işletmelerde, değerlendirme günü 31 Aralık'tır. Buna göre değerlendirme gününden önceki son işlem günü 30 Aralık olmaktadır. Eğer 30 Aralık günü, tatile rastlamışsa ya da borsada işlem görülmemişse 29 Aralık ve 28 Aralık gibi geriye doğru gelen günler değerlemenin yapılacağı gün sayılır. İşte o son işlem gününde iktisadi kıymet kaç değişik fiyattan işlem gördüyse, onların ortalaması, o iktisadi kıymetin borsa rayici olacaktır.

Ancak, son işlem günü fiyatlarda normal oynamaların dışında çeşit sebeplerden (savaş, iktisadi ve siyasi kriz vb.) dolayı büyük farklar görüldüğünde Maliye Bakanlığı o gün yerine 30 gün içindeki ortalama rayici esas alabilir. Böyle bir olayda Maliye Bakanlığı'nın izni olmadan işletmeler kendi başlarına bu esası uygulayamazlar.

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

2. BORSA RAYICI

Örnek: İşletmenin 31.12.2024 tarihinde geçici yatırım amacı ile elinde bulundurduğu hisse senetlerinin toplam değeri 7.500 TL'dir. İşletme bu hisse senetlerini borsa rayici ile değerleyecektir. Söz konusu hisse senetlerinin borsa rayiçlerine ilişkin bilgiler şöyledir:

Tarih	Borsa Rayici
31.12.2024	7.550,00 ₺
30.12.2024	7.000,00 ₺
29.12.2024	6.250,00 ₺

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

2. BORSA RAYİCİ

Çözüm:

31.12.2024 tarihinde değerlendirilecek için bir önceki gün olan 30.12.2024 tarihinin borsa rayiç bedeli esas alınacaktır.

Aktif	E İşletmesinin 31.12.2024 Tarihli Bilançosu	Pasif
I. DÖNEN VARLIKLAR		
B. Menkul Kıymetler	7.000,-	

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

2. BORSA RAYİCİ

Borsa rayici ile değerlemesi yapılacak iktisadi kıymetlerin borsaya kayıtlı olması gerekir.

Borsa rayici ölçüsü ile değerlendirilecek iktisadi kıymetler yabancı paralar, borsada işlem gören hisse senetleri, yabancı para ile olan borç ve alacaklar ve özel hallerdir.

Özel hal, kendi ölçüleriyle değerlendirilmesine imkân bulunmayan iktisadi kıymetler için geçerli uygulamadır. Özel halde bulunan iktisadi kıymet bina ve arazi ise “vergi değeri” ölçüsü, bunun dışında kalan iktisadi kıymetler için de “borsa rayici” ölçüsü uygulanır. Örneğin, veraset ve intikal uygulamasında hisse senedi ve tahviller borsa rayici ölçüsüne göre değerlendirilmektedir.

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

3. TASARRUF DEĞERİ

Tasarruf değeri, bir iktisadi kıymetin değerlendirme gününde **sahibi için arz ettiği gerçek değerdir** (VUK Md. 264). Tasarruf değere muhasebe literatüründe peşin değer de denilmektedir.

İşletmelerde ticari ilişkiler her zaman peşin ödeme şeklinde yürümez; zaman zaman belli bir vadeye dayalı ödemeler de söz konusu olabilmektedir. Vadeye dayanan ticari ilişkilerin büyük bir kısmı senede bağlanmaktadır. Senede bağlı bu alacak ve borçlar ise vergi uygulaması yönünden söz konusu senetlerin dönem sonunda tasarruf değerini gündeme getirmektedir.

Alacak ve borç senetlerinin tasarruf değerine tabi tutulmasındaki amaç, bunları değerlendirme günündeki kıymetine indirgemektedir. Bu kıymet senedin itibari değerinden değerlendirme gününden senedin vadesine kadarki süreye isabet eden vade farkının çıkarılması ile bulunur. Tespit edilen tutar, işletmelerin mali kârlarının hesaplanmasında göz önüne alındığından, mükellefin vergi matrahı böylece bir çeşit gelecek dönemlerini ilgilendiren gelir ve giderlerinden arındırılmaktadır.

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

3. TASARRUF DEĞERİ

Tasarruf değer işlemi ayrıca peşin alışveriş yapan işletmeler ile vadeli alışveriş yapan işletmeler arasında vergileme açısından oluşan farkı da gidermektedir.

Tasarruf değer işlemi yapılmazsa ticari faaliyetlerini peşin olarak yürüten işletmeler ile vadeli yürüten işletmeler arasında sırf satış şekli sebebiyle vergi matrahı farklı olacaktır. Çünkü, vadeli satışların içerisinde vade farkı da vardır. Tasarruf değer işlemi ile bu vade farkı giderilmektedir. Böylece vadeli alışveriş yapan işletmeler açısından oluşan fark ortadan kalkmaktadır.

Alacak ve borç senetlerini değerlendirme günündeki kıymetine indirgemek için Maliye Bakanlığı iç iskonto formülünün uygulanmasının uygun olacağı görüşünü benimsemiştir. Maliye Bakanlığı'nın bu görüşü, çeşitli Danıştay kararları ile de onanmıştır.

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

3. TASARRUF DEĞERİ

$$\text{Tasarruf Değeri} = \frac{\text{İtibari Değer} \times 36000}{36000 + (\text{Gün} \times \text{Iskonto Oranı})}$$

$$\text{Reeskont Tutarı} = \text{İtibari Değer} - \text{Tasarruf Değeri}$$

Banka, banker ve sigorta işletmelerinin senetli borç ve alacaklarını tasarruf değeri ile değerlemeleri zorunlu iken, öteki işletmeler için bu durum isteğe bağlıdır. Kanun koyucu banka, banker ve sigorta işletmelerine alacak senetlerini tasarruf değer ölçüsü ile değerlendirme zorunluluğu getirme sebebi, bu işletmeler için alacak senetlerinin alınan satılan mal niteliğinde bir kıymet olmasıdır. Oysa öteki işletmeler için ise alacak senetleri, yaptıkları kredili işlemlerin teminatı olarak alınan kıymetli belgedir.

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

3. TASARRUF DEĞERİ

Tasarruf değeri ölçüsünü kullanan işletmeler, ıskonto oranı olarak, senet üzerinde faiz oranı açıklanmış ise bu oranı, açıklanmamış ise TC Merkez Bankası'nın avans işlemlerinde ilan ettiği faiz oranı uygulanır. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın 2024 yılı için avans işlemlerinde uygulanacak faiz oranını **%44,25** olarak ilan etmiştir (23.12.2023). Yabancı parayla düzenlenen senetlerde ıskonto oranı LIBOR (Londra Bankalararası Faiz Oranı - London Interbank Offered Rate) kullanılabilir.

Tasarruf değer işlemi yapılmazsa ticari faaliyetlerini peşin olarak yürüten işletmeler ile vadeli yürüten işletmeler arasında sırf satış şekli sebebiyle vergi matrahı farklı olacaktır. Çünkü, vadeli satışların içerisinde vade farkı da vardır. Tasarruf değer işlemi ile bu vade farkı giderilmektedir. Böylece vadeli alışveriş yapan işletmeler açısından oluşan fark ortadan kalkmaktadır.

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

3. TASARRUF DEĞERİ

Örnek: “E” İşletmesi, 31.12.2023 tarihinde cüzdanında mevcut itibari değeri 1.000,-TL ve 31.03.2024 vadeli bir bonoya sahiptir. Bu bono tasarruf değeri ile değerlendirilecektir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası 2023 yılı için avans işlemlerinde uygulanacak faiz oranını %13,75 olarak ilan etmiştir.

$$\text{Tasarruf Değeri} = \frac{\text{İtibari Değer} \times 36000}{36000 + (\text{Gün} \times \text{İskonto Oranı})}$$

$$\text{Tasarruf Değeri} = \frac{1.000,-\text{TL} \times 36000}{36000 + (90 \times 13,75)}$$

$$\text{Tasarruf Değeri} = 966,767 \text{ TL}$$

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

3. TASARRUF DEĞERİ

Tasarruf değer uygulamasında aşağıdaki hususlara dikkat etmek gerekmektedir. Bunlar:

Senetli alacaklarını tasarruf değer ölçüsü ile değerleyen işletmelerin aynı zamanda senetli borçlarını da tasarruf değer ölçüsü ile değerlemeleri zorunludur.

Teminata (güvence, garanti) ve tahsile verilen senetli alacakların tasarruf değer ölçüsü ile değerlemeleri mümkündür. Mükellefler tarafından alacak senetlerinin tahsil amacıyla bankaya verilmesi, işletmenin bu alacak üzerindeki hakkını ortadan kaldırmaz. Banka bu hakkı sadece tahsil için mükellef adına kullanır. Bu sebeple, banka sulh, ibra vb. haklar üzerinde tasarruflara yetkili değildir. Yine, teminata verilen senetler işletmenin mülkiyetinde olan ve halen işletme için bir alacağı temsil eden senetlerdir. Alacak senetlerinin bankaya teminat olarak verilmiş olması ve karşılığında bir kredi alınmış olması, bu alacağın ciro edildiği anlamına gelmez.

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

3. TASARRUF DEĞERİ

Vadeli çeklerin tasarruf değer ölçüsü ile değerlendirilmesi mümkündür.

Şüpheli ticari alacak karşılığı ayrılmış senetli alacakların tasarruf değer ölçüsü ile değerlendirilmesi mümkün değildir. Bir alacak şüpheli hale gelmiş ve senette yer alan tutarlar mükellef tarafından karşılık ayrılmak suretiyle gider olarak dikkate alınmışsa bu senetler için reeskont uygulaması suretiyle tekrar gider yazılması söz konusu olmayacaktır.

Müflisten (iflas eden) olan senetli alacakların tasarruf değer ölçüsü ile değerlendirilmesi mümkün değildir. Müflisten olan alacaklar senede bağlı olsun ya da olmasın İcra İflas Kanunu'nun 195. maddesinde eğer gayrimenkul rehni (borç karşılığı) suretiyle teminata bağlanmamışlarsa iflasın açılmasından itibaren **vadesi gelmiş** alacak olmaktadır. Oysa, reeskont uygulanabilmesi için değerlendirme gününde henüz senedin vadesinin gelmemiş olması gerekir.

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

3. TASARRUF DEĞERİ

Hatır (finansman) senetlerinin tasarruf değer ölçüsü ile değerlendirilmesi mümkün değildir. Hatır senedi, taraflar arasında herhangi bir ticari işlem ve borç – alacak ilişkisi olmadığı halde nakit sıkıntısı çeken bir işletmenin bankaya iskonto ettirip nakit ihtiyacını karşılaması için düzenlenen senettir. Hatır senetlerinin tasarruf değeri ile değerlendirilmesinin sebebi, gelir ile ilişkilendirilmemesidir. Avans niteliğinde alınan senetler de bu kapsamdadır.

İskonto ettirilen senetli alacakların tasarruf değer ölçüsü ile değerlendirilmesi mümkün değildir. İşletme alacak senedinin üzerindeki itibari değere ancak vade tarihinde ulaşır. İşletme vade tarihini beklemeden alacak senedinin bedelini tahsil etmek istediğinde senedini bankaya satar; bu olaya iskonto denir. Bankaya iskonto için verilen alacak senedinin mülkiyeti işletmenin elinden çıkacağından bu senedin reeskonta tabi tutulması mümkün değildir.

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

3. TASARRUF DEĞERİ

Senet belli bir vade içermeli ve değerlendirme gününde senedin vadesi henüz gelmemiş olmalıdır. Tasarruf değeri mantığı gereği ancak, gelecek dönemde tahsil edilebilecek ya da ödenebilecek alacak ve borçlara uygulanabilir. Senedin belli bir vadeyi içermesi demek, bu senet üzerinde yazılı vadeden önce senette belirtilen alacağın tahsil edilemeyeceğini, borçlunun da bu vadeden önce senette belirtilen borcunu ödemeye zorlanamayacağını ifade etmektedir. Öte yandan vadesi vergilendirme dönemi içinde dolan senedin tasarruf değeri ile değerlendirilmesi mümkün değildir. Öte yandan protesto ettirilen alacak senetleri vadesi geçmiş olan alacaklardır. Bu tür senetlerin değerlendirme gününde tasarruf değer ile değerlendirilmeleri mümkün değildir.

Alacak ya da borcun işletme ile ilgili olması gereklidir. Senede bağlı alacak ya da borcun, işletmenin ticari ya da zirai mahiyetteki faaliyetleri sonucunda doğması, kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olması gereklidir.

Tasarruf değer ölçüsü ile değerlendirilecek iktisadi kıymetler senetli alacaklar ve senetli borçlardır.

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

4. MUKAYYET DEĞER

Mukayyet değer, bir iktisadi kıymetin muhasebe kayıtlarında gösterilen hesap değeridir. Mukayyet değere, muhasebe literatüründe kayıtlı değer ya da defter değeri de denilmektedir.

Değerlemede **mukayyet değer alınması değerlemenin muhasebeye ilk kaydın yapıldığı değer üzerinden yapılması** demektir. Diğer bir ifade ile, sözkonusu iktisadi kıymetin işletmenin muhasebe kayıtlarında yer alan değeri ne ise bu değer dikkate alınması ve bu değerde hiçbir değişiklik yapılmadan aynen bilançoya yansıtılmasıdır.

Mukayyet değeri, muhasebe değeri ile karıştırmamak lazımdır. Muhasebe değeri, bir iktisadi kıymetin muhasebede kayıtlı değerinden, onu düzelten unsurların indirilmesinden sonra bulunan değerdir.

Örneğin, bir duran varlığın muhasebe değeri, kayıtlı değerden birikmiş amortismanın düşülmesinden sonra kalan değerdir.

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

4. MUKAYYET DEĞER

Mukayyet değer ölçüsü ile değerlendirilecek iktisadi kıymetler senetsiz alacaklar, senetsiz borçlar, kuruluş ve örgütlenme giderleri, şerefiye, karşılıklar^{*}, aktif geçici hesaplar^{**} ve pasif geçici hesaplardır.^{***}

- * Karşılık, dönem içinde meydana gelen ya da geliş beklenen, fakat tutarı kesin olarak bilinmeyen ve işletme için bir borç anlamında olan belirli bazı kayıpları karşılamak amacıyla hesaben ayrılan tutardır. Örneğin, B. Amortismanlar Hesabı, Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı Hesabı vb.*
- ** Aktif geçici hesap, gelecek bir hesap dönemine ait olarak peşin ödenen giderler ile cari dönemine ait olup henüz tahsil edilmemiş gelirlerin izlendiği hesaptır. Örneğin, Gelecek Aylara (Yıllara) Ait Giderler Hesabı, Gelir Tahakkukları Hesabı*
- *** Pasif geçici hesap, gelecek bir hesap dönemine ait olarak peşin tahsil olunan gelirler ile cari hesap dönemine ait olup henüz ödenmemiş olan giderlerin izlendiği hesaptır. Örneğin, Gelecek Aylara (Yılları) Ait Gelirler Hesabı, Gider Tahakkukları Hesabı*

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

5. İTİBARI DEĞER

İtibari değer, her türlü senetler ile hisse senetleri ve tahvillerin üzerinde yazılı olan değerlerdir. İtibari değere, muhasebe literatüründe nominal değer ya da yazılı değer de denilmektedir.

Kambiyo senetleri, hisse senetleri ve tahviller üzerlerinde yazılı değerler ile geçerlidir. Senetler para gibi değiş tokuş aracı sayılırlar. Milli paraların üzerinde yazılı değere de itibari değer denilmektedir.

İtibari değer ölçüsü ile değerlendirilecek iktisadi kıymetler kasa ve bankadaki Türk Lirası, çıkarılan tahviller ve çıkarılan hisse senetleridir.

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

6. EMSAL BEDELİ

Emsal bedel, gerçek bedeli belli olmayan ya da bilinmeyen yahut doğru olarak tespit edilemeyen bir malın, **değerleme gününde satılması halinde emsaline nazaran ifade ettiği değer**dir.

Tanımdan da anlaşılacağı üzere, emsal bedeli bir anlamda emsal satış bedelidir. Emsal alınacak satış ise esas itibarıyla emsal bedelinin değerlendirme ölçüsü olarak kullanılacağı ekonomik işleme ait satışlardır. Emsal bedeli ile değerlendirilecek malın, değerlendirme gününde satıldığı varsayılır ve satışta emsaline nazaran haiz olması gereken bu değer, malın değeri olarak kabul edilir. Yani emsal bedel, bir malın değerinin aynı cins, tertip ve türden malların bedelleriyle kıyaslanarak hesaplanan bir değerdir.

Emsal bedelinin hangi esaslara göre tayin edileceği Vergi Usul Kanunu'nda belirlenmiştir. Bunlar **ortalama fiyat esası, maliyet bedeli esası ve takdir esasıdır**.

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

6. EMSAL BEDELİ

a) Ortalama Fiyat Esası (Birinci Sıra)

Aynı cins tertip ve türdeki mallardan sıra ile, değerlemenin yapılacağı ayda ya da bir önceki ya da bir daha önceki aylarda satış yapılmışsa, emsal bedeli bu satışların miktar ve tutarına göre mükellef tarafından çıkarılacak olan “ortalama satış fiyatı” ile hesaplanır.

Bu esasın uygulanabilmesi için aylık satış miktarının, emsal bedeli tayin olunacak her bir malın miktarına nazaran **%25'ten az olmaması** şarttır. Yine, bu esasın uygulanabilmesi için değerlemeyi yapacak olan işletmenin değerlemeye konu olan her bir malın ticaretiyle devamlı uğraşması gerekir. Bu durum mevcutsa son ay ya da bir önceki ya da bir daha önceki ay içinde aynı maldan satış yapıp yapılmadığına bakılır. Satış yapılmışsa son 3 aydan herhangi birinde yapılan satış (peşin ya da veresiye) tutarının emsal bedeli takdir edilecek malın %25'ini aşp aşmadığı araştırılır. Eğer satılan malın son 3 aydan birinde satış miktarı, emsal bedeli tayin edilecek malın %25'i ya da daha fazlası olursa bu takdirde **satış yapılan aydaki ortalama satış bedeli emsal bedel olarak dikkate alınır.**

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

6. EMSAL BEDELİ

a) Ortalama Fiyat Esası (Birinci Sıra)

Bu esas; değerlendirme günündeki satış bedeli maliyetine nazaran %10 ve daha fazla düşüklük gösteren mallar için uygulanır. Ayrıca, yapılan satışın değerlendirme konusu malla aynı cins, tertip ve türden olması gereklidir. Örneğin, 10 numaralı pamuk ipliğinin değerlendirilmesinde 20 numaralı pamuk ipliğinin satış ortalaması; tertibinde %60 oranda yün bulunan bir kumaşın değerlendirilmesinde %70 oranında yün bulunan bir kumaşın satış bedeli esas alınamaz.

Bu esas, **kendi defter ve belgelerine dayanılarak mükellef tarafından belirlenir.** Ancak, gerektiğinde vergi idaresinin de ortalama satış esasına göre, emsal bedel tespit edip uygulama yapması mümkündür.

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

6. EMSAL BEDELİ

a) Ortalama Fiyat Esası (Birinci Sıra)

Örnek: “E” İşletmesi, giyim eşyası alım satımı ile uğraşmaktadır. Stoklarında bulunan elbiselerin modasının geçmesi sebebiyle piyasa satış değerlerinin değerlendirme günü (31 Aralık 201.) itibariyle maliyetine nazaran %10'dan fazla düşüklük gösterdiğini tespit etmiştir. Modası geçen elbiseler 200 takım ve toplam maliyetleri ise 70.000,-TL'dir.

“E” İşletmesi, modası geçen takım elbiselerin emsal bedelini, ortalama fiyat esasını uygulayarak tespit edecektir.

“E” İşletmesi'nin son 3 aydaki satışlarına ait bilgileri aşağıdadır.

Aylar	Birimi (Takım)	Ortalama Satış Fiyatı(TL)
Aralık	40	300,-
Kasım	70	280,-
Ekim	60	260,-

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

6. EMSAL BEDELİ

a) Ortalama Fiyat Esası (Birinci Sıra)

Çözüm: Gerçek bedeli tespit edilemeyen takım elbiselerin %25'i 50 (200 takım $\times$ %25) takım elbisedir. Satışları aylar itibariyle gözden geçirirsek yalnızca Kasım ayı satışlar miktarı (70 takım) değerlendirme günündeki mevcut 200 takım elbisenin %25'ini aşmaktadır. Kasım ayı ortalama satış fiyatı, emsal bedel olarak değerlemeye esas alınabilecektir.

Bu durumda değerlendirme gününde (31 Aralık 201.) mevcut 200 takım elbisenin değeri $200 \text{ takım} \times 280,- \text{ TL} = 56.000,- \text{ TL}$ tespit edilecektir.

Ortalama fiyat esasında, tespit edilecek mal grubunun birden fazla türden oluşması halinde de aynı işlemler her tür mal için ayrı ayrı yapılır.

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

6. EMSAL BEDELİ

b) Maliyet Esası (İkinci Sıra)

Emsal bedeli hesap edilecek malın maliyeti bilinir ya da çıkarılması mümkün olursa, bu takdirde mükellef bu **maliyet bedeline toptan satışlar için %5, perakende satışlar için %10 ilave** etmek suretiyle emsal bedelini kendi belirler.

Bu esasın uygulanabilmesi için, maliyet bedelinin bilinmesinin ya da çıkarılmasının mümkün olması, değerlemenin bizzat mükellef tarafından yapılması ve mükellefin malı toptancı ya da perakendeci sıfatıyla elden çıkardığının belli olması gereklidir.

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

6. EMSAL BEDELİ

b) Maliyet Esası (İkinci Sıra)

Örnek: Bay A, perakende satış yapan ve kendisine ait olan “E” işletmesi’nden ihtiyaç için 3 metre kumaş almış ve kullanmıştır. Bir metre kumaşın maliyet bedeli 30,-TL’dir.

Çözüm:

Açıklama	Tutarı (TL)
30,- TL x 3 metre	90,-
Kar (90,-TL x %10)	+ 9,-
Kumaşın emsal bedeli	<u>99,-</u>

Kumaşın emsal bedeli, “E” işletmesi’nin satışı olarak kayıtlara geçirilir.

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

6. EMSAL BEDELİ

c) **Takdir Esası (Üçüncü Sıra)**

İlk iki esasa göre belli edilmeyen emsal bedeli, ilgililerin başvurmaları üzerine takdir komisyonlarınca ve takdir yolu ile belli edilir.

Takdirler, maliyet bedeli ile piyasa satış bedeli araştırılarak ve kullanılmış maddeler için ayrıca yıpranma durumları dikkate alınarak yapılır. Komisyon gerek vergi mükellefi gerekse benzer işletmelerde incelemeler yapar; borsa ve ticaret odaları gibi mesleki kuruluşlardan bilgi toplar ve daha sonra malın bedelini takdir eder. Takdir edilen değerlere vergi mükellefinin itiraz hakkı vardır. Ancak, bu itiraz verginin hesaplanmasını ve vergi mükellefi yönünden ödenmesini durdurmaz.

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

6. EMSAL BEDELİ

c) Takdir Esası (Üçüncü Sıra)

Örnek: “E” İşletmesi, stoklarında bulunan 200,- TL lik “T” malının yangından dolayı piyasa satış bedelinin, maliyetine nazaran %10’dan fazla düşüklük gösterdiğini tespit etmiştir. “E” İşletmesi, ...Vergi Dairesi Müdürlüğüne başvurarak “T” malının emsal bedelini, takdir esasına göre belirlenmesini istemiştir. ...Vergi Dairesi Müdürlüğü, “E” İşletmesi’nin isteğini uygun bulmuştur.

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

6. EMSAL BEDELİ

c) Takdir Esası (Üçüncü Sıra)

Çözüm: ...Vergi Dairesi Müdürlüğü “T” malının değerini takdir etmek için bir komisyon kurmuştur. Komisyon, “T” malının maliyet bedeli ile piyasa satış bedelini araştırmış, defterleri incelemiş ve aşağıdaki kararı almıştır.

Takdir Komisyonu Kararı

<i>Beyan Olunan</i>	<i>Takdir Olunan</i>	<i>Fark</i>
200,-TL	160,-TL	40,-TL

“T” malının değerinin toplam 160,-TL olarak takdirine Vergi Usul Kanunu’nun 267.maddesine göre oybirliği ile karar verildi.

Başkan

Üye

Üye

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

6. EMSAL BEDELİ

Sonuç olarak; emsal bedel ölçüsü ile yapılacak değerlemede önce birinci sıradaki esas uygulanır. Bu sıra ile emsal bedel tespit edilemezse ikinci sıradaki esasa başvurulur. Bu esas da yeterli olmazsa üçüncü sıradaki esasa geçilir. Bir önceki sıra ile emsal bedel tespit edilebiliyorsa sonraki sıralara başvurulmaz.

Fiziki ya da iktisadi ve teknik sebepler dolayısıyla değerlendirme gününde satış bedeli, maliyet bedeline göre %10 ve daha fazla düşüklük gösterdiği hallerde, satın alınan ya da imal edilen mallara ikinci sıradaki maliyet bedeli esası uygulanamaz (VUK Md. 274 – 275).

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

6. EMSAL BEDELİ

Emsal bedel ölçüsü ile değeri olenecek iktisadi kıymetler değeri düşen mallar, maliyet bedeli bilinmeyen hayvanlar, doğal afete uğrama ya da bozulma, çürüme, kırılma, çatlama ve paslanma gibi sebepler ile önemli ölçüde değer kaybına uğrayan mal ile hurda, imalat artığı ve ıskontolar, aynı olarak tahsil edilen kiralara, gelir vergisi uygulamasında, zirai işletme esas hesabına göre hasılat tespiti, servet unsurları arasında yer alan ticari sermaye, menkul kıymetler ve gemiler ile borsada rayici bulunmayan tahvil ve hisse senetleri tasfiye halindeki kurumlarda, hisselerine mahsuben ortaklara dağıtılan, satılan, devredilen ya da kurum sahibine iade olunan değerler, gelir vergisi uygulanmasında, işletme sahibi ile eşinin ve çocuklarının işletmeden çektikleri değerler, gelir vergisi matrahından indirilen aynı bağışlar ve serbest meslek erbabına aynı olarak ödenen ücretler, kurumlar vergisi uygulamasında, aynı olarak yapılan bağış ve yardımlar, kurumlar vergisi uygulamasında örtülü sermayeye yürütülen faiz ve dağıtıma tabi tutulan örtülü kazançlardır.

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

7. VERGİ DEĞERİ

Vergi değeri, bina ve arazinin rayiç bedelidir (VUK Md. 268). Binaların vergi değeri, bulunduğu mevkii, kullanım tarzı, inşaatın türü ve sınıfına göre, arsaların da topoğrafik ve imar planındaki durumu metrekare itibariyle ve arazilerinde ise arazinin cinsi, sınıfı ve kullanma durumuna göre takdir edilir.

Ticari işletme sahiplerinin, özel mülkü olan, fakat maliyet bedeli bilinmeyen bina, ticari işletmeye dahil edilmek istendiğinde vergi değeri ile değerlendirilecektir. Örneğin, bu işlem 2024 yılında yapıldığında esas alınacak değer, binanın 2023 yılında mükellefin idareye bildirilmiş değeri olacaktır. Bu değer 300.000,- TL olduğu kabul edilirse, aynı tutar bilançonun aktifine girecektir.

Vergi değer ölçüsü, bina ve arazinin değerlendirilmesinde kullanılmamaktadır. Çünkü bina ve arazide değerlendirme ölçüsü, maliyet bedeli ya da bazı hallerde emsal bedeldir. Ancak, ***normal ve asıl değerlendirme ölçüsü bulunmayan bina ve arazi için değerlendirme ölçüsü Vergi Usul Kanunu'nun 289.maddesine göre vergi değeridir.***

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

8. RAYİÇ BEDEL

Rayiç bedel, **bir iktisadi kıymetin değerlendirme günündeki normal alım satım değeridir**. Rayiç bedele, muhasebe literatüründe cari değer de denilmektedir.

Rayiç bedelin tasarruf değeri ile karıştırılmaması gerekmektedir. Çünkü, rayiç bedelinin tespitinde piyasada aynı nitelikteki malların normal alım satım bedellerinin esas alınması gerekmektedir. Buradaki normal terimi, tam rekabet şartları altında yapılan bir satış sırasında, değerlendirme gününde meydana gelebileceği varsayılan fiyattır.

Rayiç bedeli ölçüsünün uygulanma alanı, son derece sınırlıdır. Bu yüzden rayiç bedel ölçüsü, sadece veraset ve intikal vergisi ile emlak alım vergisi uygulamasında kullanılmaktadır.

DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ (Vergi Usul Kanunu'na Göre)

9. ALIŞ BEDELİ

Alış bedeli, **bir iktisadi kıymetin satın alma bedelidir**. İktisadi bir kıymetin iktisap edilmesi ile ilgili diğer giderler alış bedeline dâhil değildir.

VUK'un 279'uncu maddesi uyarınca;

- Hisse senetleri,
- Fon portföyünün en az % 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri,
- Borsa rayici bulunmayan, getirisi ihraç edenin kar ve zararına bağlı olarak doğan ve değerlendirme günü itibariyle hesaplanması mümkün olmayan menkul kıymetler alış bedeliyle değerlendirilmektedir.

Ders Bitti!

Dinlediğiniz için teşekkür ederim.